

Litteratur i ein fleirkulturell kontekst

Av Ingeborg Kongslie
Universitetet i Oslo

Samandrag

Artikkelen tek utgangspunkt i eit undervisningsemne der skjønnlitteratur som tematiserer migrasjon, kultur møte og språkbyte står sentralt, saman med teoretiske og metodiske perspektiv. Denne litteraturen formidlar erfaringar frå fleirkulturelle kontekstar og gjev slik gode rammer i eit undervisningsemne som gjeld andrespråkstileigning. Innleiingsvis blir både ei historisk forankring i vår eigen migrasjon så vel som ei samtidig internasjonal kontekstualisering understreka, og dermed reflekterte i tekstutvalet. Ein presentasjon av samtidig migrasjons- og fleirkulturell litteratur i Norden, med drøfting av sentrale omgrep i arbeidet med denne nye litterære tradisjonen som til dømes migrasjonslitteratur og translingval litteratur, følger. På denne bakgrunnen blir analysar av tekstar av to svenske, ein norsk og ein dansk forfattar presenterte under tre tematiske overskrifter, i stikkordsform identitet og dobbelperspektiv, språk og narrativ, eksil og fridom. Utvalet gjeld translingvale forfattarar. Den nye generasjonen forfattarar med fleirkulturell bakgrunn og eit nordisk språk som førstespråk blir kort nemnde. Avslutningsvis blir det peikt på den globale konteksten og det kosmopolitiske preget for denne litteraturen som kan seiast å nyskildre nordiske tilhøve og på at slik translingval og transkulturell litteratur er ein viktig kontekst for andrespråksfaget.

Nøkkelord: *fleirkulturell litteratur, migrasjonslitteratur, translingval litteratur, dobbelperspektiv, kultur møte, narrativ og identitet*

Innleiing

Tittelen på denne artikkelen er identisk med namnet på eit litteraturemne innanfor faget Norsk som andrespråk ved Universitetet i Oslo. Litteraturen har heilt frå starten vore med og dei siste ti åra, sidan kvalitetsreforma, som eit ti-poengs-emne. Eit gjennomgåande perspektiv i arbeidet med litteraturen har vore å ta fram representasjonar for kulturmøte, pluralitet og identitet, slike framstillingar som tematiserer fleirkulturelle kontekstar i ei verd der migrasjon og globalisering er framtredande, ei verd der andrespråklæring er viktig.

Artikkelen handlar om korleis ein med desse utgangspunkta, saman med relevante teoretiske og metodiske perspektiv, har valt ut og drøfta skjønnerlitterære tekstar som formidlar erfaringar med migrasjon, kulturmøte og språkbyte. Analysane får fram dei komplekse mønstra i desse narrativane som viser opplevingar og erfaringar med å vera transkulturell og transnasjonal, også det å skulle lære eit nytt språk. Slike tekstar og analysar gjev innsikt i og forståing av aspekt ved denne undervisningssituasjon.

Framstillinga startar med døme frå den tradisjonelle norske litteraturen for å ha forankring her og for å vise at slike motiv ikkje er nye. Deretter er hovudfokus på denne fleirkulturelle samtidslitteraturen med drøfting av ein del sentrale omgrep brukte om han og med presentasjon og analysar av tekstar ut frå sentrale motiv. Fire translingvale forfattarar med migrasjonsbakgrunn, to svenske, ein norsk og ein dansk som skriv på sine nordiske andrespråk, er valde. Avslutningsvis blir 'dei nye stemmene' streifa, det vil seia forfattarar med migrasjonsbakgrunn og nordiske språk som førstespråk. Denne nye litterære tradisjonen, dei translingvale og dei nye stemmene, utvidar den skandinaviske litterære ålmenta, og framstillinga skal også vise at han er den nordiske representanten for ein viktig samtidig internasjonal litterær tradisjon.

Det har såleis vore viktig å ha både ein nordisk og ein internasjonal kontekst for eit slikt emne. Det er presisert i emnebeskrivinga at det ved sida av norsk litteratur skal vera minst ein tekst frå svensk eller dansk på pensum, i praksis blir det oftast svensk fordi der finst det rikaste utvalet av tekstar frå det ein kan kalle migrasjonslitteratur generelt, både frå translingval litteratur der det litterære språket til forfattaren er eit andrespråk, og tekstar som ein også kan kalle fleirkulturell litteratur der førstespråket til forfattaren er eit nordisk språk, men der tema og perspektiv relaterer til det fleirkulturelle samfunnet. Like viktig har det vore at eitt verk skulle vera frå utanfor nordisk litteratur for å vise korleis den nordiske fleirkulturelle litteraturen

er del av ein internasjonal litterær tradisjon, i praksis vart det oftast verk frå britisk eller amerikansk litteratur der utvalet er rikeleg, og dei fleste kunne lesa verka i original om dei ønskte det. Ofte representerte var V.S. Naipaul frå britisk og Barathi Mukherjee frå amerikansk litteratur, to namn som kan seiast å høyre til verdslitteraturen og som skriv om migrasjons- og eksilerfaringar i ulike kontekstar. I den internasjonale forskingslitteraturen ser ein også at desse to forfattarane og deira verk blir brukte som svært representative for denne litteraturen.

No er det sjølvsagt også slik at perspektiv på kulturmøte, pluralitet og identitet er relevant å bruke på litteratur som ikkje har migrasjon, språkbyte eller globalisering som tema. Ein har difor gjerne inkludert verk frå den norske litterære kanon som viktig kontekst for den nyare litteraturen, og her har ofte Knut Hamsuns *Landstrykere* (1927) blitt nytta med stort utbytte. Arbeidet med dette komplekse verket har opna opp for narratologiske og sosiologiske perspektiv på framstillinga av kulturmøte og identitet. Og når det i samtidslitteratur ofte dreiar seg om motiv som gjeld majoritet og minoritet i den nyare kosmopolitiske tida, er den heimlege som tematiserer historiske minoritetar ein tenleg kontekst. Eit par tekstar som er brukte med stort hell, kan nemnast. Åsta Holths novelle «Salt» frå 1944 som går føre seg blant skogsfinnane på 1820-talet og formildar tilhøvet mellom den etnisk finske minoriteten og det norske storsamfunnet der både kjønn- og klasseaspekt også inngår. Per Sivles «Fanta-Nils» frå *Sogor* 1887 formidlar tilhøvet mellom storsamfunnet og dei reisande, kalla «tatarar» som tittelen viser til, på 1800-talet, og får gjennom forteljerperspektivet knytt til barnet fram det asymmetriske i denne relasjonen. Frå det samiske samfunnet har vi gjerne brukt Laila Stiens roman *Vekselsang* der relasjonen mellom den etniske minoriteten og storsamfunnet, inkludert språklege, sosiologiske, religiøse og kulturelle motiv, blir formidla. Slike historiske forankringar for denne tematikken er fruktbare når ein studerer nyare litteratur.

Ei anna historisk forankring som meir direkte gjeld denne tematikken, er vår eiga utvandring til Amerika på 1800- og 1900-talet. Nordmenn utvandra i hovudsak av same grunnar som moderne migrantar, frå politisk, religiøs og sosial undertrykking og i søking etter eit betre liv for seg og sine. Dei skandinavisk-amerikanske forfattarane som skreiv om innvandringa til og busetjinga i Nord-Amerika, brukte sine eigne innvandrarspråk, til liks med mange andre store etniske grupper. Det finst ein immigrantlitteratur på dei nordiske språka som hadde parallellar i mange andre språkgrupper, til dømes tysk, italiensk, jiddisk, polsk og ungarsk (Shell, Marc and Werner

Sollors 2000). Denne litteraturen spring i stor grad ut av sjølve immigrant-erfaringa og tematiserer oppbrot og kultur møte, og etter kvart den gradvise integrasjonen i det nye landet. Den norskspråklege tradisjonen blomstra frå omkring 1870 fram til slutten av 1920-talet der O.E. Rølvaag var det mest kjende namnet og omlag den einaste som i ei viss mon vart omsett til engelsk. Hovudverket hans er romanserien *I de dage, Riket grundlægges, Peder Seier* og *Den signede dag* frå 1920-åra, i dag betre kjent gjennom den engelske omsetjinga av dei to første banda, *Giants in the Earth* (1927), som gav det ein plass i amerikansk litteratur som den sentrale prærieskildringa. Rølvaag valde å skrive på morsmålet, til skilnad som vi skal sjå frå dagens immigrantar både til USA og til dei nordiske landa. I emnet vårt om fleirkulturell litteratur er det særleg band tre, *Peder Seier*, som har blitt nytta, for her er det skulen sin rolle og relasjonen mellom barn og foreldre i ein migrantsituasjon som står i sentrum og har mange parallellar til dagens situasjon på tvers av land og hundreår. Amerikansk litteratur kan seiast å gå gjennom stadiar, frå denne immigrantlitteraturen på eigne morsmål, som Rølvaag, til etnisk litteratur på engelsk, t.d Mario Puzo, til 'mainstream' amerikansk litteratur. Eit interessant mellomsteg er nobelprisvinnaren Isaac Bashevis Singer som først skreiv på jiddisk, men det var i engelsk språkdrakt han seinare vart kjend.

Fleirkulturell samtidslitteratur i Norden

I den vidare framstillinga skal det handle om den samtidige nordiske 'fleirkulturelle' litteraturen – migrasjonslitteratur, eksillitteratur, translingval litteratur, interkulturell litteratur, kosmopolitisk litteratur er andre hyppig brukte termar. Terminologien er mangfaldig og viser til ulike aspekt, og han er til dels omdiskutert. Ei drøfting av denne og av relevante teoriar og metodiske grep i arbeidet med slik litteratur, så vel som ein presentasjon av feltet og av einskilte forfattarar og tekstar, følgjer. Slik litteratur har vore ein sentral del av tekstutvalet i emnet fordi han nettopp formidlar erfaringar med migrasjon, kultur møte og språkbyte som er viktige som kontekst i andrespråksfaget. Teoretiske og metodiske perspektiv som kan opne for forståing og oppleving av denne fleirkulturelle litteraturen, er viktige fordi han er ei så relevant ramme for eit slikt undervisningsemne.

Nordiske forfattarar som er innvandrarar, har sidan ca. 1970 blitt stadig meir synlege, og dei har i hovudsak og til skilnad frå dei tidlegare nordiske

emigrantane valt å skrive på språket i det nye landet. Etter eit knapt tiår har dei tatt i bruk det nye språket som litteraturspråk, dei er blitt translingvale forfattarar. Eit par døme viser kor konstruktiv og offensiv denne prosessen kan te seg. Det første kjem frå den svenske poeten med trespråkleg bakgrunn – igbo, hausa, engelsk – Cletus Nelson Nwadike: «Svenska språket är som honung og jag är ett bi», sa poeten i ei framføring for nordiske sendelektorar.¹ Han nemnde også at det var først når han kom over Pär Lagerkvists dikt «Ångest, ångest är min arvedel/min strupes sår/mitt hjärtas skri i världen» at han forstod at dette språket også kunne bli hans. Det andre dømet er også frå svensk litteratur. Jila Mossaed debuterte med dikt på svensk om lag ti år etter at ho kom til Sverige frå Iran, og ho markerer på denne måten språkbytet som ei kreativ utfordring: «Lär mig ordens rötter/låt mig leka med dina ord/låt mig skapa/nya konstiga meningar med dem/låt mig ge orden/nye färger/nya dimensioner/låna mig ditt språk/dina substantiv/låt mig ta dem med på en eventyrlig resa» (Mossaed 1997). Her er det lite av den lengt og nostalgi som finst i den skandinaviske emigrantlitteraturen, her er det utfordring og nyskaping som gjeld.

I Danmark og Norge kom det i den tidlege fasen av denne litterære tradisjonen i dei to landa ut antologiar med tekstar av migrantar. Bak desse tekstsamlingane låg det, m.a. klart uttrykt i fororda, tydelege ønske om og forsøk på å få desse nye stemmene presenterte og høyrde, og i titlar og undertitlar er ordet «innvandarar» hyppig brukt. Ein av dei danske er *Fuglevingen – en indvandrerantologi*, men det var først med *Nye stemmer i 2007* at merksemda og debatten omkring denne litteraturen tok fart. I Norge kom det tre, *Roser i snø* (1988), *Et dusin trekkfugler* (1990) og *Ord i bevegelse* (1995), der alle har med innvandararordet i undertitlane. I Sverige hadde skjønnlitteratur av nye migrantar kome ut sidan tidleg 1970-tal, først og fremst representert ved Theodor Kallifatides. Somme antologiar hadde også blitt publiserte, men den mest omfattande kom først i 1995: *Världen i Sverige*, med undertittelen *en internationell antologi*, og her er fleire forfattarar som alt var publiserte tekne med. Termen ‘innvandarar’ er ikkje brukt her til skilnad frå dei danske og norske der nettopp det var markert, det er her erstatta av ‘internationell’, og ein talar i forordet om «världar som människor tagit med sig hit från alla världens hörn». Dette reflekterer nok at ein har kjent på det problematiske ved denne termen, men også det at i svensk kontekst var litteratur skrive av innvandararar som var forfattarar no godt synleg og behøvde ikkje særskiljast, om enn framleis lite kjend og anerkjend i den litterære ålmenta. I dansk og norsk kontekst derimot var det på dette tids-

punktet lite å vise til av slike tekstar og derfor vart truleg termen 'innvandrarlitteratur' brukt for å gjera han synleg og få merksemd.

I Norge var Khalid Hussains *Pakkis* (1986) den første boka som tok opp innvandrartemaet og vart på ein måte i mange år tvinga til å representere ein heil litterær tradisjon kalla 'innvandrarlitteraturen'. Boka fekk svært mykje merksemd, mest positiv, vart dramatisert og hyppig brukt i skulesamanheng. Kravet frå media om at når vi no har innvandraran må vi ha ein 'innvandrroman' såg ut til å vera oppfylt, noko som verka både til ei kategorisering og ei essensialisering av boka og til ei sterk promovering av henne. *Pakkis* er historia om ein ung pakistansk gut som har kome til Norge som barn og veks opp her på 1980-talet. Når han blir tenåring kjenner han seg splitta mellom på den eine sida den pakistanske bakgrunnen med sine verdiar og krav som til dømes gjeld religion, representert ved foreldra, og på den andre sida av presset frå det norske miljøet og kameratane som til dømes gjeld forholdet til alkohol og jenter. Til dette kjem konflikten til uttrykk i hans eige ønske om å passe inn i det samfunnet han lever i og den naturlege bindinga til foreldra. Han søker etter eigen identitet og plass.²

Ein slags kvinneleg parallell kom ut ti år seinare med Nasim Karims bok *IZZAT. For ærens skyld*, der kjønnsperspektivet skjerpar konflikten mellom det vestlege prinsippet om individuelle rettar og det austlege meir kollektive og familieorienterte. Båe bøkene formidlar mellomstillinga desse ungdomane opplever. Dei syner også det same som Gilbert Muller trekkjer fram i studien sin av samtidig amerikansk litteratur om migrasjonserfaringa, der han seier at slik litteratur «rewrites what it means to be American» og at generasjonsmotivet, sentralt i slik litteratur, er «often embedded in bicultural and bilingual tensions» og dannar «a collective subtext as today's immigrants and their children interrogate their fate» (Muller 1999: 25). Båe to representerer også det Gustavo Pérez Firmat kallar «the 1.5 generation», eit omgrep han har fått frå sosiologen Rubén Rumbaut, nemleg individ som må handtere «two crisis-producing and identity-defining transitions» samstundes, å byte heimland og å gå gjennom puberteten. (Firmat 1994: 4) Om det skal lykkast, kjem an på kva slags handlingsrom dei blir gitt, ifølgje Firmat. Dei to bøkene kan klassifiserast som ungdomslitteratur, dei får knapt ein prominent plass i litteraturhistoria, men *Pakkis* bør nemnast fordi denne boka vart 'migrasjonsromanen' for ein heil generasjon ungdomar og i norsk samanheng starten på denne nye litterære tradisjonen.

Teoretiske og metodiske perspektiv

Analytiske perspektiv frå postkolonial teori har vore viktige i studiet av migrasjons- og multikulturell litteratur. Edward W. Said er rekna som sentral i grunnleggja av postkolonial litteraturforskning, ei retning som også har andre tidlegare impulsar, t.d. Franz Fanon og Aimé Césaire, og som seinare har utvikla seg i fleire spor. Sids skjelsetjande verk *Orientalism* frå 1978 analyserer korleis det vestlege synet på ‘den andre’ reflekterer kulturell imperialisme, og verket er eit fundament i forståinga av hierarki og hegemoni. I essayet «Reflections on Exile» drøftar han eksilet og oppsummerer på denne måten:

Most people are principally aware of one culture, one setting, one home; exiles are aware of at least two, and this plurality of vision gives rise to an awareness of simultaneous dimensions, an awareness that – to borrow a phrase from music – is contrapuntal. [...] Thus both the new and the old environments are vivid, actual, occurring together *contrapuntally*. (Said 2000: 186)

Denne situasjonen og dette perspektivet er heilt sentralt for eksilanten og migranten, og ein ser det reflektert i den litteraturen vi har kalla migrasjonslitteratur eller eksillitteratur. ‘Contrapuntal’-omgrepet, dette at to stemmer kling saman, er eit viktig analytisk grep når ein studerer denne litteraturen. I innleiinga til essayet som nett er vist til, reflekterer Said også over eksilopplevinga i forhold til kunstnarleg verksemd: «Exile is strangely compelling to think about but terrible to experience» blir det slått fast i første setning, for så å halde fram med å spørje: «But if true exile is a condition of terminal loss, why has it been transformed so easily into a potent, even enriching motif of modern culture?» (Said 2000: 173). Her rører han ved noko av det sentrale for mange forfattarar som er eksilantar eller migrantar. Erfaringa er grunnleggjande og overveldane, men er samstundes ein impuls for kreativitet slik vi ser det blir formidla i dei litterære verka og også hyppig kommentert når dei omtalar skrivinga si.

Homi K. Bhabha, ein annan sentral teoretikar på det postkoloniale feltet, har med si dekonstruktivistiske tilnærming til nasjonal og fasttømra identitet tilført nye perspektiv til analysen av narrativar frå migrantar der ein kan seia at dei nyskildrar nasjonen frå sitt minoritets- og marginalperspektiv:

«This interstitial passage between fixed identifications opens up the possibility of a cultural hybridity that entertains difference without an assumed or imposed hierarchy» (Bhabha [1994] 2004: 5). Omgrepa hans som be-teiknar hybriditet og diversitet, ‘the third space’ og ‘in-between’, er stadar der to diskursar som ein gjerne har i fleirkulturell litteratur med sitt dobbelperspektiv, er i kontinuerleg forhandling og kan frambringe nye narrati-var. Desse omgrepa kan også nyttast om framstillingane til dei før nemnde forfattarane Hussain og Karim. Denne «interstitial passage» kan opne opp for «the possibility of a cultural hybridity», slik ein finn i denne litteraturen.

At erfaringsbakgrunnen med migrasjon og eksil er ein kreativ impuls blir altså nemnt av mange av dei forfattarane som vi skal koma til etter kvart, både på den nordiske og den internasjonale litterære scenen. Eva Hoffman, amerikansk forfattar og intellektuell med polsk bakgrunn som først forma uttrykket «lost in translation», kallar det «a powerful narrative shaper» og «a great impetus to thoughts and creativity» (Hoffman 1997: 45, 51). Forskaren Azade Seyhan uttrykkjer det i *Writing Outside the Nation* som at det dreiar seg om ei «writing between histories, geographies, and cultural practices» (Seyhan 2001: 10). Her dreiar det seg altså igjen om dobbeltperspektivet; i litterære diskursar av denne typen er det gjerne to stemmer som kling saman der både det gamle og det nye heimlandet er med samstundes. Desutan er denne litteraturen som nemnt gjerne skriven på eit for forfattaren andrespråk ettersom migrantar som blir forfattarar i dag gjerne skriv på språket i det nye landet, motsett slik vi nemnde var tilfellet i Amerika tidlegare. I dagens USA er mange forfattarar innvandrarar og naturleg nok også opp-tekne av tema som migrasjon og kulturmøte, men dei skriv på det nye heimlandet sitt språk, engelsk, det vil seia at dei er translingvale forfattarar som dei nordiske, til dømes Aleksandar Hemon og Junot Díaz. Situasjonen er ikkje heilt parallell ettersom engelsk vil vera delvis kjent for mange, men det er likevel snakk om at det litterære språket er eit andrespråk. Hos Díaz finn ein også små innslag av førstespråket til forfattaren som ei slags mar-kering av identitet, eit element som etter kvart også viser seg hos nyare skandinaviske forfattarar med fleirkulturell bakgrunn, men med eit nordisk språk som førstespråk.

Migrasjonslitteratur

Samtidslitteraturen med migranttema i dei nordiske landa er del av ein in-ternasjonal litterær tradisjon der erfaringar med transnasjonale og transkul-

turelle rørsler i særleg grad blir tematiserte. No er ikkje slik litteratur noko nytt for vår tid, men har derimot eksistert i alle tider. Men i det siste hundreåret har aukande migrasjonar på grunn av krig, avkolonisering og politiske omveltingar naturleg nok brakt fram mange forfattarar som er translingvale og transkulturelle. Termar og omgrep for å karakterisere denne litteraturen er som vi alt har vore inne på, mangfaldige; migrasjonslitteratur og fleirkulturell litteratur er kanskje dei vanlegaste og mest omfattande når ein talar om litteratur relatert til migrasjonsopplevingar. I USA, innvandarlandet framfor andre, er termen 'immigrant literature' vanleg og relativt lite problematisk å bruke. Rebecca L. Walkowitz har redigert eit temanummer av tidsskriftet *Contemporary Literature* om slik samtidslitteratur med tittelen «Immigrant Fictions» (Walkowitz 2006). Innleiingsvis sluttar ho seg til Bhabha sine påpeikingar av heterogenitet og diskontinuitet i nasjonale kulturar og framhevar at litteraturstudiar må forhalde seg til ein komparativ og kosmopolitisk kontekst. Utvalet av verk som blir diskuterte i artiklane der, demonstrer dette ved at dei kryssar mange slags grenser, språklege, kulturelle og nasjonale.

Når det gjeld den terminologien ein brukar om denne nye litterære tradisjonen, er Roy Sommers diskusjonar og problematiseringar i *Fictions of Migration* som gjeld britisk litteratur klargjerande (Sommer 2001). Han ser særleg på tekstane til forfattarar av andre og tredje generasjon med innvandarbakgrunn og brukar nemninga 'interkulturell litteratur' om slike tekstar. Desse har eit anna perspektiv enn eksil og det postkoloniale, seier han; dei skriv innanfrå det multikulturelle samfunnet. Sommers omgrep interkulturell omfattar både multikulturell og transkulturell, og han har fokus på representasjon, identitet og alteritet. Migrasjonslitteratur, 'fictions of migration', som er hans samla omgrep, blir brukt i vid tyding og gjeld mange lag i teksten som tema og form, historia og diskursen. Det som i særleg grad er blitt framheva som fruktbart i meldingane av Sommers bok, og kanskje det nye, er måten han kombinerer perspektiv frå kulturstudiar med narratologisk analyse.

To skandinaviske forskarar, Søren Frank og Sten Pultz Moslund, som bae viser til Sommer, har i dei seinare åra publisert studiar som gjev nye perspektiv på omgrepet 'migrasjonslitteratur' med sine breie teoretiske og metodologiske tilnærmingar så vel som sine transnasjonale og transkulturelle kontekstualiseringar. Dei er bae danske, men dei litterære tekstane dei har valt, er med eitt og kanskje to mindre unntak ikkje skandinaviske, men frå den europeiske og internasjonale kanon. Forfattarane Søren Frank (2008) drøftar, er namn frå verdslitteraturen som Günther Grass, Milan Kundera

og Salman Rushdie, saman med den mindre kjende, iallfall internasjonalt, norske Jan Kjærstad. Sten Pultz Moslunds (2010) utval er av like internasjonalt kjende namn, Bharati Mukherjee og V. S. Naipaul. Hans tredje utvalde forfattar er den mindre kjende Jamal Mahjoub og romanen *The Carrier* (1998) som delvis foregår i Danmark, men innanfor ein kosmopolitisk og global kontekst.³

Frank (2008: 3) foreslår eit skifte i terminologi frå migrantlitteratur til migrasjonslitteratur for å koma bort frå ein definisjon sterkt relatert til biografi og i staden fokusere på «intratextual features such as content and form as well as extratextual forces such as social processes», det vil seia «to establish migration as a concept of both aesthetic and sociological relevance». Ut frå dette har han også kunna inkludere den norske forfattaren Jan Kjærstad, som aldri var migrant, men som tematiserer den moderne nomadeidentiteten. Frank reknar opp åtte kategoriar for å definere ein «literature of migration». Når det gjeld det tematiske er det forfattar, karakterar, nasjon, det europeiske og det globale nivået, det vil seia spørsmål relatert til personleg, nasjonal og kulturell identitet og til globaliseringsprosessar. Når det gjeld form eller stilnivået er det utsegn, komposisjon og språk, det vil seia, varierende perspektiv, diskursen og språkelementa (Frank 2008: 17-20). Dette er hovudpunkta hans for å analysere ein migrasjonsroman når det gjeld både tematiske og diskursive strategiar. Moslund (2010: 2-3) sluttar seg til Franks kategoriar og tek det så vidare for å undersøkje nærmare korleis kulturell hybriditet blir framheva i transkulturelle migrasjonsromanar, noko han både relaterer til og problematiserer i høve til Bhabhas teoriar om hybriditet og mellomposisjon, 'in-betweenness'. Han vil undersøkje dette konseptet på ein måte som styrer unna «both the triumphant hybridity hype and the of parochial nineteenth-century notions of ethnic and cultural purity» (Moslund 2010: 13). Perspektiva frå Sommer, Frank og Moslund samlar mange variantar av tilnærmingar til migrasjonslitteraturen og gjev perspektiv til arbeidet med slike verk. Innanfor skandinavisk litteraturforskning har det også vore fleire studiar av nordisk materiale, til dømes Wendelius (2001), Gröndahl (2002, 2009), Nilsson (2010) og Kongslie (2007, 2009, 2013) som også inkluderer drøftingar av terminologi og tilnæringsmåtar.

Translingval litteratur

Innanfor migrasjonslitteraturen eller den fleirkulturelle litteraturen er det ein anna viktig term som er nemnd, nemleg translingval litteratur, særleg

drøfta av Steven Kellman (2000) i boka *The Translingual Imagination*. I skandinavisk migrasjonslitteratur av forfattarar som er migrantar, er nettopp språkbytet det heilt sentrale, og derfor er translingval litteratur ei dekkjande nemning. Kellmans studie som altså etablerer termen, femnar vidt i både tid og rom. Fenomenet har funnest frå antikken og klassisk tid og er verdsomspennande, og særleg i dei siste hundreåra med tiltakande migrasjon og globalisering finst mange slike forfattarar. Dei tre mest lysande namn innanfor «literary translingualism» ifølgje Kellman er Samuel Beckett (frå engelsk til fransk), Vladimir Nabokov (frå russisk til engelsk) og ikkje minst Joseph Conrad som etter polsk og fransk valde seg engelsk som sitt litterære språk. Dette er alle tre sentrale modernistar frå førre hundreåret. Kellman peikar elles på at translingvale forfattarar representerer eit «exaggerated instance» av det dei russiske formalistane hevda var det spesielle ved skjønnlitteraturen, nemleg framandgjering. Når ein skriv på eit andrespråk, er ingenting sjølvst, ein blir tvinga til ei meir bevisst haldning både til det språklege uttrykket og til referansane: «By using language that will not allow us to take anything for granted, the translingual author is fulfilling those conditions that the formalists established for aesthetic experience», seier Kellman (2000: 29–30). Naturleg nok er mykje translingval litteratur nettopp «the literature of immigration» (Kellman 2000: 16). To klassikarar i amerikansk litteratur uttrykkjer dette språk- og kulturbytet på svært ulike måtar. Mary Antin i *The Promised Land* frå 1912 omfamnar det engelske språket og den amerikanske fridomen utan atterhald og vart sjølv symbolet for ein vellukka assimilasjon. Eva Hoffman (1989) skildrar overgangen frå polsk til engelsk som mykje meir stegvis og problematisk fordi språket er så nært knytt til kjensler og erfaringar. Ho brukar omgrepa «hybrid creature» og «resident alien» om seg sjølv, men finn ein balanse og kan til slutt «move between them [the languages] without being split by the difference» (Hoffman 1989: 274), og ho nemner også at ein slik posisjon kan gje kreative impulsar til skrivning. Dette er synsmåtar som vi finn igjen hos dei nyare skandinaviske translingvale forfattarane.

Det tospråklege, det fleispråklege og det translingvale feltet innanfor skjønnlitteraturen internasjonalt er i dag vidt og variert. Mange av desse forfattarane har også kommentert den transkulturelle situasjonen sin i essay og artiklar. Antologiar med slike tekstar har kome ut dei seinare åra der forfattarane nettopp drøftar språkskiftet dei har gjennomgått, og her er det snakk om mange ulike kontekstar av migrasjon og eksil. Isabell de Courtivron (2003:3) kallar det «language memoirs» og peikar på at dei uttrykkjer måtar forfatta-

rane å forstå sine brokute bakgrunnshistorier som også omfattar språkskifte, og at dette skjer gjennom «the writing project». Ho peikar på at desse tekstane er fulle av metaforar for dualitet og dislokasjon, samstundes som dei djupast sett prøver å utforske spenninga omkring identitet og kreativitet. Og det er særleg spørsmålet om nettopp identitet, identitetssøking og identitetsforhandlingane, som er sentralt når desse forfattarane gjennom narrativ sine skal lære å leve og å skape i eit nytt språk. Skriveprosjekta blir ei slags «inky life line of survival».⁴ Dette kan oppfattast som at ein må uttrykkje seg i form av ein narrativ for å forstå prosessen og identitetsforhandlingane han inneber. Somme av dei mest kjende av desse forfattarane er med i fleire av dei nemnde antologiane med sine narrativar. Ved sida av Eva Hoffman gjeld det til dømes Anita Desai som rører seg frå hindi eller rettare hindustani til engelsk og Ariel Dorfman som er tospråkleg engelsk og spansk. Denne mangfaldige og varierte tilstanden når det gjeld litterært språkbruk, er eit interessant bakteppe for dei nordiske forfattarar som har bytt språk og med det blitt del av høvesvis dansk, norsk og svensk litterær ålmente. Dette translingvale utgangspunktet for litterær verksemd gjeld nettopp dei forfattarane i nordisk litteratur som er innvandrarar og tek i bruk andrespråket som litterært uttrykksmiddel. Verka deira er migrasjonslitteratur i den vide tydinga som er blitt brukt.

Tekstar, forfattarar og kontekstar

Migrasjon, eksil og kultur møte er sentrale representasjonar i samtidslitteraturen i dagens kosmopolitiske og globaliserte verd. Når Frank (2008) meiner at den vanlegaste protagonisten i romanen i det tjuande hundreåret er migranten, så er det røtt i dei store omveltingane med avkolonisering, krig og påfølgjane migrasjonar. Også i Skandinavia har vi fått romanar der protagonisten er migrant som tematiserer eksil, kultur møte og identitet. Denne nye litterære tradisjonen i nordisk litteratur, sjølv om han så langt er ganske beskjeden, er del av denne større internasjonale konteksten. Fire forfattarar og deira verk som representerer dette nordiske feltet vil bli drøfta ut frå perspektiva ovanfor. Dei kjem alle fire frå land der det var politiske konflikter og opprør som i det heile brakte dei til Skandinavia, og tekstane deira reflekterer både migrasjons- og eksilerfaringar, dei skriv på andrespråket, og dei nyskildrar sine nye heimland.

Den største gruppa av slike forfattarar finn ein i Sverige, noko som samsvarar med at innvandringsrørslene er både eldst og størst her. Theodor

Kallifatides inntek her ein sentral plass med eit forfattarskap som starta i 1969 og framleis er i full utfalding. Han protesterte tidleg, med rette, mot å bli kalla «innvandrarforsattar» og med det ei særskild kategorisering i litteraturhistoria som snevra inn lesinga og mottakinga av tekstane hans (Kallifatides 2001: 13). Men i den tydinga vi her har lagt i termen migrasjonslitteratur og med den internasjonale konteksten, kan ein kalle han den fremste representanten for denne litterære tradisjonen i Norden. Han er fødd i Hellas 1938, og det var minna frå andre verdskrigen og den etterfølgjande borgarkrigen og seinare juntastyret frå 1967 som danner bakgrunnen for emigrasjonen hans til Sverige i 1964. Eit stort forfattarskap på nær førti bøker over meir enn førti år på andrespråket er hans. Fateme Behros kom som flyktning frå Iran til Sverige 1983 etter den islamske revolusjonen i 1979 og dei turbulente åra som følgde. Med sine tre romanar publiserte mellom 1997 og 2003 har ho særleg bidrege til eit feministisk perspektiv i tematiseringa av migrasjonsopplevinga, korleis ei kvinne frå Orienten møter Oksidenten med dei særlege utfordringar det inneber. Den norske forfattaren Michel Konupek frå det dåverande Tsjekkoslovakia kom til Norge i 1977, etter invasjonen i 1968 og dei politisk turbulente 1970-åra som følgde. Hans mest lesne tekst er romanen *I sin tid* som kom få år etter at grensene til Aust-Europa var opna og kan kallast eksilroman ut frå den sterke forankringa i fortida i skildringa av integreringa i det nye landet. Også den danske forfattaren Rubén Palma har eksilbakgrunn, han kom som migrant til Danmark i 1974 etter at han flykta frå Chile då Allende vart styrta i 1973. Alle desse fire forfattarane er translingvale ved at dei skriv på eit andrespråk, deira hovudfokus er på det ein kan kalle postmigrasjonstilveret med kulturmøte, identitetsendringar, integrering og nyskildring.

Migrasjonstema, dobbelperspektiv og identitetsforhandlingar

Alt i den første romanen til Kallifatides, *Utlänningar* (1970), som handlar om den unge greske mannen og møtet hans med Sverige, pregar dobbelperspektivet framstillinga, både tematisk og strukturelt. Eit kvart hundreår seinare har han igjen migrasjonserfaring i fokus i romanen *Det sista ljuset* (1995), der protagonisten er den middelaldrande Odysseus med bakgrunn i motstandskamp mot fasciststyret. Den svenske røyndomsreferansen dreiar seg om generasjonsproblematikken som ein ofte finn i migrasjonslitteraturen; elles har Kallifatides her samla eit breitt spekter av innvandrargrupper og lagnader i Sverige og i eit tidsperspektiv frå Ungarn i 1956 til eit samtidsperspektiv med sentralafrikanske grupper, og mange grupper der imellom.

Odysseas kjende ingen av dessa människor. Ännu för ett par år sedan bodde här greker, jugoslaver – de hette ännu så – finländare, sydamerikaner. På senare tid hade dessa människor flyttat till andra delar av Stockholm eller andra delar av Sverige och somliga hade återvänt till sine hemländer.

Det var andra människor nu och andra gudar. Det hade gått fort. Envist som det snöblandade regnet hade flyktningarna kommit til Rinkeby, de flesta från Afrika.

Tunnelbanan mot Akalla och Tensta kallades inte längre Orientexpressen utan Safaritåget. Den allra senaste tiden hade någon skämtare försökt införa namnet «Den transsibiriska järnvägen» med tanke på alla nyanlända rysser.» (Kallifatides 1995: 5–6)

Denne innleiinga peikar på ulike folkegrupper som på grunn av krigar og opprør rundt i verda, er blitt migrantar og søkt seg til Sverige i løpet av dei siste femti åra. Gjennom dei ulike karakterane og narrativane blir mange av desse anslaga følgde opp og skaper ein svært kompleks struktur, samstundes som det viser den kosmopolitiske og globale røyndomen og samanhengen. I dei ulike individuelle historiene til dei litterære karakterane finst representasjonar av mange migrasjonsrørsler i tida og individ frå høgst ulike deler av verda som strålar saman i Sverige og så lever liva sine i kontakt og berøring med kvarandre innanfor den svenske fellesramma. Sentralt står Odysseus og hans historie som femner om migrasjonserfaringa, generasjonstemaet, språk- og kulturmøte, tid, stad og landskap. Det er tjuufem år mellom desse to bøkene som mest direkte har migrasjonsmotivet i sentrum, og Kallifatides får i denne siste boka inn både eit historisk perspektiv på svensk innvandring og eit globalt perspektiv ved alle dei ulike gruppene som kjem frå mange land og kontekstar av hendingar og kriser i det globale samfunnet. Generasjonsproblematikken sentret rundt Odysseus og sonen er det eine tyngdepunktet i framstillinga, det multikulturelle svenske samfunnet, også sentrert rundt Odysseus, innanfor dei nasjonale svenske rammene, er det andre. Narrativen om denne karakteren og integreringa hans i det svenske samfunnet har dobbelperspektivet og identitetsforhandlingane som sentrale element, dessutan kjem det inn eit diakront perspektiv som ikkje er så vanleg i den samtidige migrasjonslitteraturen.

Referansar til Olof Palme som eit symbol for det generøse svenske samfunnet finst med her, som det også førekjem i svært mange av tekstane av

migrantar og eksilantar, der handlinga er lagd til tida både før og etter at han vart tatt av dage. Han får «rader av lojalitetsforklaringar» og blir eit slags «inbegrepp av detta goda samhället» heiter det i Wendelius sin studie av svensk migrasjonslitteratur inntil 2000 (Wendelius 2002: 73–74). Palme blir ein slags garanti for tryggleik og håp for innvandraran. Hans rolle i internasjonal politikk i tida med opposisjon til diktatorar av mange slag og støtte til undertrykte folk, saman med forsvaret av den svenske velferdsstaten, gav han ein status globalt som blir reflektert i desse mange tilvisingane. Kallifatides har i dei to nemnde romanane representasjonar av både den unge mannen som ny migrant med sine forsøk på å etablere seg i det nye heimlandet og av den modne mannen som ser tilbake på eit kvart hundreår og reflekterer over korleis dette nye livet vart. Konteksten for dei to framstillingane er høvesvis tidleg 1970-tal og midten av 1990-åra, og dermed finst det eit generasjonsperspektiv. I essaya frå *Ett nytt land utanför mitt fönster* (2001) reflekterer Kallifatides over tidsaspektet og over dette med å skifte språk, kultur og heimland, og han framhevar, trass i brot og framandkjensle, det positive og inspirerande i ein slik prosess, slik avslutninga uttrykkjer det:

Jag har inte blivit svensk, även om jag inte längre är den grek jag trodde att jag var. Jag är inte ens en främling till hundra procent. [...]

Det finns stunder då jag känner mig naknare än när jag föddes, [...].

Men det finns också stunder då jag känner en djup frid över att jag lärde mig älska något annat än det som var mig givet. (Kallifatides 2001: 154–155)

Dette kan seiast å samsvare med Bhabhas omgrep «liminality» og «hybridity». Å byte språk og heimland er ein prosess, det er ikkje tale om to diskursar som står i motsetnad, men om ein liminal tilstand der dei to diskursane stadig er i forhandling. Bhabha ([1994] 2004: 7) talar også om «the poetics of exile», og det er på mange måtar nettopp eksilets poesi som er Kallifatides sitt hovuduttrykk, og det grunnar seg på kultur- og språkmøtet. Kallifatides meiner også at fornying innanfor litteraturen, kjem frå dei som står utanfor systemet. Han tek som døme den svenske «arbetarlitteraturen» som var ein ny og viktig straum på 1920- og 1930-talet då forfattarane som stod fram i stor grad var autodidaktar. I dag meiner han fornyinga kan koma frå kvinner og innvandraran, og at den første av desse gruppene

til no har kome lengst. Her ser vi at han igjen er på linje med Bhabha som talar om «dissident histories and voices» og der inkluderer «women, the colonized, minority groups» (Bhabha [1994] 2004: 6). Dette gjev forfattarar som er prega av hybriditet og diversitet både tematisk og diskursivt, ein karakteristikk som gjeld desse fire nordiske forfattarane.

Fateme Behros, på same måten som Kallifatides og endå tydelegare, knyter Palme til håpet og forventningane om det nye livet hos dei litterære karakterane. Debutromanen *Som ödet vill* (1997) fortel om den dramatiske reisa til ein iransk familie som flyktar til Sverige etter revolusjonen i heimlandet og den problematiske integrasjonen i det svenske samfunnet. Protagonisten og førstepersonsforteljaren reagerer sterkt på nyhendet om mordet på Palme: «Någon hade skutit Palme. [...] Jag hade förlorat min beskyddare och var nu både faderlös och hjälplös. [...] Han hade lämnat mig, oss och Sverige, vi bar på samma sorg (Behros 1997: 262). Denne politiske appropriasjonen av Palme viser at ho ser han som ein garanti for fridom og menneskerettar, og med det for innvandrarens eksistens og nye liv i Sverige. Den lyse svenske våren som kjem, fyller henne også med håp, og når ho høyrer den svenske nasjonalsongen, syng ho med, men er enno ikkje sikker på om ho kan slutte seg til linene «Jag vill leva, jag vill dö i Norden» (Behros 1997: 338). Det blir som å velje eitt barn framfor eit anna, så ho overlet det til lagnaden. Frigjering og identitetsforhandling som er blant motiva her, blir så hovudperspektiva i Behros' neste bok.

Også romanen *Fångarnas kör* (2001) har dobbelperspektivet som viktig element. Det er ein narrativ om ei ung iransk kvinne og hennes integreringsprosess i det svenske samfunnet, ein prosess som inneber både frigjering og modernisering, i tett samspel mellom den svenske samtidskonteksten og det iranske bakteppet. I den svenske konteksten prøver den kvinnelege protagonisten å finne seg eit rom og utforme ei rolle, medan klangbotnen for prosjektet er den iranske bakgrunnen og farmoras stemme som ein formidlar av dei tradisjonelle verdiane. Her kan ein igjen bruke Saids omgrep 'contrapuntal', det iranske kling med som ei stemme i den i all hovudsak svenske diskursen. Verket har eit feministisk perspektiv, og Behros er ei av dei få kvinnelege forfattarane som har fått eit visst gjennomslag både i kritikken og i den litterære ålmenta.

Språk, representasjonar og nye narrativar

Når Kallifatides i essaya sine reflekterer over dette med språkbytet, seier

han at han i den første boka si kjende seg heilt fri fordi orda var nye, han var ikkje «anfrått av ordens betydelser» og kunne fylle dei med det han ville. Han kjende seg ikkje bunden av «[...] mening, betydelse, avsikt. Men det er bara en gång i livet man kan skriva på det sättet» (Kallifatides 2001: 52). Deretter måtte han gå den lange vegen og lære seg den svenske verda og dei svenske referansane, det vil seia relasjonen mellom orda og omgivingnadene. Dei viktige skilnadene mellom språka, slike som definerer ein kultur, er faktisk berre to, meiner Kallifatides: «[...] ontologien och logiken. Hur ser världen ut i dessa språk? Det är den ontologiska frågan. Hur är världen organiserad i dessa två språk? Det är den logiska frågan» (Kallifatides 2001: 145). Og det er vel nettopp slike skilnader mellom språk som gjer at det å uttrykkje seg på eit nytt språk, eit andrespråk, om nye omgivingnader, er så utfordrande og vanskeleg, men også så utfordrande og kreativt stimulerande som mykje av den fleirkulturelle litteraturen viser. Både Nwadike og Kallifatides viser dessutan til skjønnlitteraturen som kjelde for å lære seg det nye språket, høvesvis til Lagerkvist og til Strindberg.

Hos Kallifatides kling også eit anna kulturelt og språkleg element med, nemleg den klassiske greske litteraturen og mytologien som han ofte viser til, både på detaljplan og i større samanhengar. Dette gjev også historisk djupn og ein meir allmenn europeisk kontekst. Å lære seg noko nytt, ikkje berre språk, men alt som integreringsprosessen inneber, blir relatert til orakelet i Delfi og kravet om å kjenne seg sjølv (Kallifatides 2001: 55). Og Odyssevs dukkar opp fleire gonger i tekstane, som namn på romanpersonar og i bildet av den gamle utvandrareren som ropar ut namnet sitt når han ikkje blir attkjend på flyplassen i Athen når han kjem heim. Han blir parallellisert med Odyssevs hos Homer som heller ikkje blir gjenkjend av verken si Penelope eller undersåttane når han kjem tilbake frå Troja; det er det berre den gamle hunden hans som gjer. Den klassiske referansen her gjev samtids-skildringa, som har med identitet og tilhørslse å gjera, tyngd og forankring. Refleksjonane over skilnader mellom gresk og svensk gjev også ny innsikt; svensk har større toleranse overfor ambivalente uttrykk, og dette har også smitta over på kulturen som særleg verdset det som er ubegripeleg, til liks med «tystnaden», ifølgje Kallifatides. Skilnadene er likevel ikkje kvalitetsbestemmande, dei har med dei ontologiske og logiske skilnadene å gjera. Når ein har lært seg det nye språket som vaksen, har ein ikkje desse skilnadene integrert, men ein kan lære dei og leva med dei. Hans opphavlege språk, det greske, blir derfor meir ein oase enn eit instrument, seier han. Utan å kunne morsmåla til desse forfattarane og kunne seia noko om eit

spesifikt språk sin innverknad, slik som her Kallifatides sitt gresk på svensk, så er det lett å sjå at dobbelperspektivet med referansane til språk, kultur og omgivnader i det gamle landet er med og fargar diskursen. Det kan vera gjennom namn på menneske og byar, ved referansar til eiga historie og med ordtak og metaforar frå eitt språk som så blir omplanta i ei anna språkdrakt. Resultatet er eit svensk litterært språk som er enkelt og poetisk, og samstundes komplekst og iblant fylt av paradoks.

Danske Rubén Palma fekk i 2004 novellesamlinga si *Frå lufthavn til lufthavn* publisert i USA.⁵ I eit intervju i samband med utgjevinga og omsetjinga av novellene hans til engelsk, hadde han interessante synspunkt på det språkskiftet som vart eit naudsynt resultat av migrasjonen: «[...] learning to write in Danish was a second way of discovering my host country and the mentality of the people. [...] The most obvious advantage [of writing in the new/second language] is freedom [...]. Spanish literature was far away and I was ignorant about Danish. [...] I have built little by little a second house on top of the existing one; a construction that needs attention and maintenance [...] and that is why I am there most of the time, writing in Danish (Intervju med Palma 2004). Det er ein spennande dimensjon i forståinga av språkbyttet at han legg så stor vekt på det positive, på fridomen i å skrive på eit nytt språk, framfor vanskaner som også er der. Dansk samanlikna med spansk er presist og konkret, seier han og meiner dessutan at stilen hans ville ha vore annleis på spansk. Det er eksilerfaringa som utløyser skrivinga; det var lite interesse for litteratur i det chilenske bakgrunnsmiljøet hans.

På spørsmålet om han er tospråkleg forfattar slik som Ariel Dorfman, er Palma klar på at det er han ikkje og seier også at han sannsynlegvis ikkje ville ha vorte forfattar i Chile. Bildet hans av å byggje eit 'andre' hus oppå det første og det stadige vedlikehaldet det krev, er det han finn stimulerande og utfordrande. Det ser ut som om både språkskiftet og forsøka på å lære å forstå det nye samfunnet, er viktige delar av den kreative impulsen for han. Her er Palma inne på det som vart referert frå Kellman tidlegare, og også nemnt i samband med Kallifatides, at når ein skriv på eit andrespråk, kan ein ikkje ta relasjonane mellom språket og referansane for gitt, dei må erobrast på nytt heile tida. Dette er krevjande, men det som i utgangspunktet er ein mangel, kan heller styrke kreativiteten: «[...] every limitation in some way generates its own opposite freedom» (Palma 2004). Og Palma (han flykta frå Chile under kuppet i 1973) har også nemnt, til liks med kurdaren Mehmed Uzun som budde og verka mange år i Sverige, at når bakgrunnen

for eksilet er politisk undertrykking og vald, i deira tilfelle høvesvis den chilenske og den tyrkiske konteksten, så kan språket vera assosiert med dette. Det å kunne 'forlate språket', kan kjennast som ei frigjering.

Hos den norske forfattaren Michael Konupek blir språk eller det å skrive på eit andrespråk ikkje tematisert spesielt. Det er eit par fornøyelege scener frå protagonistens norskkurs på Blindern lagde til dei seine 70-åra, lett gjenkjenneleg frå miljøet der både den internasjonale samansettinga av gruppa og strevet med dei lange og korte vokalane er med. Språket i romanen er formelt sett korrekt norsk i alle delar, samstundes som det er sterkt farga av alle tilvisingane til byrommet i Praha – Gamlebytorget med Jan Hus-monumentet, Kafka-huset, Karlsbrua, av historiske hendingar, kulturelle referansar og forteljarens lesing over eit breitt spekter som blir refererte. To typiske døme er referansen til dei protestantiske martyrane i 1621 som ei skjelsestjande hending i tsjekkisk historie og til barnebokklassikaren *Dasjenka* av Karel Capeks (Konupek 1993: 13, 42). Samtida og bakgrunnen for eksilet er representert ved blant anna kafeen Nihilisten der dei opposisjonelle samlar seg, studenten Jan Palach som brenner seg i protest, katedralen og borga som ragar over det heile. Den norske diskursen er full av referansar der tid, stad og minne er sentrale i narrativen om integreringa i det nye landet, alle dei tsjekkiske representasjonane blir ei stemme som kling med i den norske teksten, det tsjekkiske utgangspunktet gjennomsyrrer heile framstillinga og alle desse omgrep og referansane blir ei gjennomgåande stemme i forteljinga, ein 'contrapuntal' struktur med Said's ord. Konupek er translingval forfattar og eksilant; sentralt i eksiltilværet er nettopp det at fortida stadig er til stades som relevant referanseramme. Det er på mange måtar ei klassisk migrasjonshistorie med broten kronologi, episodisk struktur og ei kontinuerleg identitetsforhandling. Sett i høve til Franks (2008) kategoriar for å definere migrasjonsromanen som er omtala tidlegare, ser ein at romanen fell godt inn i mønsterert når det gjeld både tematiske og diskursive strategiar. Den stadige vekslinga mellom det tsjekkiske og det norske viser eit gjennomgåande dobbelperspektiv og ei stegvis integrering i det nye samfunnet.

Hos den svenske forfattaren Fateme Behros finst det same dobbelperspektivet, både tematisk og strukturelt som er typisk i verk av migrasjonsforfattarar, her med ein kvinneleg hovudperson som forteljar. Den iranske referanseramma bringar inn omgrep, førestillingar, stader og historiske hendingar i den svenske språklege utforminga. Og her er eit anna ganske typisk trekk i migrasjonslitteraturen, men som i svært liten grad finst hos dei tre

andre forfattarane, nemleg det å bruke innslag frå førstespråket. Her blir nokre ord frå farsi brukte og då i kursiv: «*Mashallah*», «*sharia*», «*Salam!*», «*hizbollah*» (Behros 2001: 26, 329, 330). Vidare blir somme omgrep frå islam brukte og då forklarte på svensk: «'Ånkähtaho käfte...jag tar dig til min make'», en liten vers ur Koranen som förvandlar en «'haram'», förbjuden, til en «'halal'» påbjuden [...]» (Behros 2001: 41). Oftast er alt i svensk språkdrakt, men måten å uttrykkje seg på blir markert som 'usvensk':

Det är rolig att se svenskarnas min när de hörde två invandrare som talade med varandra. «Kommer du i morgon till mig?»
 «Får se, jag vet inte. Jag kanske inte hinner!»
 «Du måste komma! Annars dödar jag dig!»
 «Nej, snälla du! Döda mig inte! Ja älskar ju dig!» Okej jag kommer, bara du lovar att inte jobba för mycket.» (Behros 2001: 226)

Det blir skapt ei spenning mellom det svenske språklege uttrykket og det iranske materialet som gir ein fleirkulturell eller hybrid diskurs som er viktig i identitetskonstruksjonen til den kvinnelege forteljaren og protagonisten.

Eksil, fridom og minne

Både tsjekkisk-norske Konupek og chilensk-danske Rubén Palma sine tekstar kan karakteriserast som eksillitteratur, i ein viss mon kan det også gjelde gresk-svenske Kallifatides. Said hevdar at ein eksilant har «a plurality of vision» som fører til «an awareness of simultaneous dimensions» (Said 2000: 186). Han talar dessutan om at eksilanten veit at trygge rammer også kan undertrykke og stenge individet inne, det er nettopp derfor eit individ blir eksilant: «Exiles cross borders, break barriers of thought and experience» (Said 2000: 185). Derfor er også fridomstemaet så sentralt i eksil- og migrasjonslitteraturen.

Konupeks roman *I sin tid* (1993) er forteljinga om eksilet, om å forlate land, kultur, språk og venner for å søkje fridom og skape seg eit nytt liv. Protagonisten og førstepersonsforteljaren legg Praha bak seg og set kursen mot Norge i 1977 etter eit tiår med politisk undertrykking, og vi følgjer han fram til det avgjerande året 1989. Det er ei kontinuerleg veksling med omlag annakvart kapittel lagt til høvesvis Oslo og Praha som skildrar integrasjons-

prosessen i eit dobbelperspektiv mellom dei to landa og kontekstane. Verket kan karakteriserast både som migrasjonslitteratur og eksillitteratur ettersom det både handlar om integrasjonsprosessen i det nye landet og har alle desse referansane til den politiske og eksistensielle situasjonen i landet som er forlatt, der dei to sidene heng nøye saman og pregar diskursen. I migrasjons- og eksillitteraturen er jo nettopp dette med å søkje fridom eit sentralmotiv. Undertrykking av ulik slag – politisk, materielt, sosialt, religiøst – fostrar visjonen om fridom og nytt liv med høve til vekst og utfolding. I dette tilfelle gjeld det ungdomar i eit undertrykkjande, totalitært regime: «De ansiktene, se på de ansiktene, den frykten ... jeg må ut, jeg vil emigrere ... livet mitt skal ikke handle om Lenin, Bresjnev og Husák, jeg må ut, hvisker jeg til Jára» (Konupek 1993: 194). Her er det lengten frå eit totalitært samfunn og til eit liv, ønsket om fridom frå og fridom til, som gjer at tanken på migrasjon veks fram: «Jeg begynner å venne meg til tanken på å [...] starte et nytt liv der oppe i nord [...] hvor friheten ifølge sagnet er blitt så selvfølgelig at du bare møter tomme blikk når du nevner ordet» (Konupek 1993: 20). Dette med å sjå det nye heimlandet frå marginalen blir etter kvart klart markert, m.a. meiner forteljaren at norsk kultur manglar djupn og høgder, er horisontal, og dette kjem av at Norge ikkje opplevde barokken.

Det er ein tekst med kosmopolitiske trekk i alle sine referansar, til litteratur, kunst, stader og historiske hendingar, samstundes som han mest rører seg mellom det norske og det tsjekkiske. Og for å få grep om denne livsopplevinga og livssituasjonen, grip også denne forteljaren til narrativen, eit element som vi finn igjen i mykje av denne litteraturen. Konupeks protagonist og førstepersonsforteljar spør slik «En fortelling om eksilet, for eksempel?», og i svaret sitt talar han både om «rotløshet» og «frihet», at eksiltilværet ber i seg bådessa elementa (Konupek 1993: 231). I slutten av boka der ein er komen fram til 1989, året med hendingane som på ein måten opphevar grunnane for eksilet hans, reflekterer han over situasjonen sin i notida, i Oslos hovudgate, vandrane på Karl Johan der han skal treffe vennen Glenn, med ei tilkjempa og litt skøyr identifisering med dei nye omgivnadene:

Men istedenfor en interessant samtalepartner, har han fått en sammende flue i neven. [...]

Han åpner neven, og i samme øyeblikk misunner han fluen at den har noen få høstlige dager igjen å leve i Oslo.

Tenk å leve i Norge!

Og så blir han plutselig klar over at også han lever i Norge.

Hver gang han klarer å rive seg løs fra fortiden og drømmene, noe som ikke skjer særlig ofte, lever han i Norge.

Han blir glad ved tanken. (Konupek 1993: 238)

Han befinn seg her i ein 'in-between'-situasjon eller eit 'tredje rom' for å bruke Bhabhas omgrep, og her er det identitetsforhandlingane går føre seg. Etter at framstillinga heile vegen har veksla mellom Oslo og Praha, samlar ho seg i slutten meir om livet i det nye landet og ser ut til å uttrykkje ein aksept av det. Men dobbelperspektivet er med heile vegen.

Tittelnovella i Palmas samling *Fra lufthavn til lufthavn* (2001) fortel om reisa tilbake til Chile etter mange år i Danmark. Her blir rammeforteljinga forankra i samtida, men fortidsforteljingane med dei mange institusjonane, hendingane og stadene i Santiago pregar ordvalet og fargar språket. Kuppet i 1973 som var bakgrunnen for eksilet til protagonisten, blir eit omdreingspunkt for tilbakeblikka på hans tidlegare liv med særleg fokus på vennen Zurita og spørsmålet om han var motstandshelt og idealist eller terrorist. Teksten viser også dei globale samanhengane, korleis krig og samfunnsomveltingar i ein del av verda verkar inn på ein heilt annan del gjennom migrasjonen det gjev opphav til. Tittelen viser til flyplassen som både konkret ramme og som metafor, for eksilanten er det tale om både 'avreise' og 'ankomst'. Innanfor konteksten av reisa tilbake ser ein her at dobbelperspektiv og komplekse tidsrelasjonar som er velkjende frå mange tekstar med eksil- og migrasjonstema, får ei ekstra omdreining med forteljarrens syn på det opphavlege heimlandet etter å ha levd mange år som migrant i Danmark. Forteljinga på dansk som formidlar den chilenske fortid og notid, skaper ei spenning mellom det språklege uttrykket og røyndomsreferansane som slik tydeleggjer identitetsformingane.

Novella «Santiago, sommervarmen og det hinsides» har ei innleiing og ei avslutning der perspektivet til migranten som besøkjer heimlandet etter mange år i Danmark, viser ei viss splitting. Innleiinga er denne: «Santiagos grusomme sommersonn fulgte meg hele vejen til min barndoms mest fortryllende sted», og avslutninga denne: «Jeg stansede ved en vandhane og kom en masse vand i ansigtet. Havde det altid været så varmt i Santiago?» (Palma 2001: 7, 15). Det lett paradoksale uttrykket «grusomme sommersonn» formidlar at forteljarrens perspektiv er endra. Innføringa av både ordet og omgrepet «animita» (lita sjel) som er eit minnesmerke over ein person som har møtt ein brå og dramatisk død, fører til ei samanlikning mellom det ka-

tolsk-spiritualistiske Chile og Latin-Amerika og det sekulære rasjonalistiske Danmark, ei samanlikning som anerkjenner båe forståingsmåtar. Når det så blir stilt spørsmål ved språket til forteljaren frå ein av dei lokale som meiner at spansken hans røpar langt fråvær, blir det fokus på ein identitet i endring som også omfattar språket.

Nye stemmer

Ein særleg spennande litteratur med språkleg eksperimentering inspirert av både fleirkulturell og fleirspråkleg bakgrunn finn vi hos ei gruppe yngre svenske forfattarar som har gjort seg gjeldande etter tusenårsskiftet. Dei er fødte i Sverige, har svensk som førstespråk og bringar inn element frå bakgrunnen sin, både språklege og tematiske element frå posisjonen sin som førstegenerasjons svenskar. Jonas Hassen Khemiri har med romanane *Ett öga rött* (2003) og *Montecore – en unik tiger* (2006) hatt enorm suksess både hos kritikarar og det lesande publikum og slik definert den nye tradisjonen. Her finn vi ei språkleg eksperimentering inspirert frå mange hald, m.a. hip-hop og multietnisk ungdomsspråk, det er eit konstruert litterært språk som er med til å formidle karakteranes identitetsforhandlingar i det svenske samfunnet. Det finst langt mindre av dette så langt i Danmark og Norge, noko som kan hengje saman med innvandringsforløpa og innvandringsomfanget. Det finst likevel fleire forfattarar med migrasjonsbakgrunn i Norge som har publisert litterære verk og bidrege til det vi kan kalle samtidig fleirkulturell litteratur, til dømes Romeo Gil og Mala Naveen. Den mest både produktive og interessante av dei er Pedro Carmona-Alvarez. Desse forfattarane har norsk som førstespråk og er ikkje translingvale, derfor fell dei utanfor den ramma som er lagt her, men dei er etter kvart eit tydeleg innslag i dagens fleirkulturelle norske litteratur, og dei har vore inkluderte i det aktuelle undervisningsemnet. Dei held seg i all hovudsak til standard norsk, og det er først med Maria Navarro Skarangers *Alle utlendinger har lukka gardiner* (2015) at ein på norsk finn ei eksperimentering og identitetsmarkering i språket som minner om Khemiri (sjå også Quist og Svendsen, dette nummeret). Og danske Yahya Hassan står, med sine hardtslåande dikt som er sterkt kritiske både til den palestinske bakgrunnen hans og til det danske samfunnet, som ein påle i nyare nordisk litteratur med diktsamlinga si som kom i 2013 og nådde eit opplag på hundre tusen (sjå også Quist og Svendsen, dette nummeret). Denne gruppa av nye stemmer er i ferd med å bli ein sjølvsgad del av den litterære ålmenta, og både desse

og migrasjonsforfattarane vil etter kvart bli ein del av den litterære kanon. Å skilje dei ut som eiga grupe var i starten naudsynt for å gje dei plass og merksemd, men hadde som bakside ei uheldig essensialisering. Carmona-Alvarez kan seiast å vise ein samanheng og ein kontinuitet i denne litteraturen med si tilknytning til og representasjonar frå den latinamerikanske bakgrunnen og samstundes med norsk som førstespråk og klar forankring i det moderne norske litterære landskapet. Til dette kjem at han meir enn dei fleste norske samtidsforfatarar har ei klar kosmopolitisk referanseramme.

Sluttord

Tilbake til dei fire forfatarane som har vore hovudfokus, ser ein at hos desse er den globale konteksten, korleis sosiale og politiske hendingar som krig, opprør og omveltingar, påverkar emigrasjons- og immigrasjonsrørslar i andre delar av verda, reflektert i mange av tekstane, og det gir eit kosmopolitisk perspektiv til den skandinaviske fleirkulturelle samtidslitteraturen. I ei kosmopolitisk verd blir desse stadane og hendingane trekte inn i den skandinaviske verda gjennom narrativane til migrantar og eksilantar som blir forfatarar i dei nye heimlanda. For alle er såleis det translingvale aspektet i dei litterære diskursane og det kosmopolitiske perspektivet i narrativane fundamentale element, og ein kan hevde at i denne litteraturen er det ei nyskildring av kva det betyr å vera nordisk, innanfor ein global kontekst. Tematisk og referensielt er migrasjon, kulturmøte og identitet sentralt i desse tekstane, estetisk er det særskilde formelle element som til dømes dobbelperspektivet, episodisk struktur og forteljeposisjonen. Den særskilde posisjonen og dermed det narratologiske perspektivet er på eit vis utanfor nasjonen, men samstundes 'in-between' to nasjonale, kulturelle og lingvistiske tradisjonar, slike posisjonar som gjev desse forfatarane med migrasjonsbakgrunn dobbelperspektiv og doble referansar. Eit særskild element er deira appropriasjonar av nordisk kanonlitteratur, til dømes når Konupeks protagonist viser til at det var «fra den tiden han gikk omkring og kjærlighetssultet i Kristiania» (Konupek 1993: 231) med referanse til Hamsuns *Sult*, eller når protagonisten hos Behros samanliknar sin situasjon som innvandrar i Sverige med utvandrarinn Kristina i Minnesotas skogar frå Vilhelm Mobergs kanoniske utvandrarromanar. Også ein politisk appropriasjon såg vi hos Behros i høve til Palme, reflektert både hos Kallifatides og andre svenske migrasjonsforfatarar.

Den litterære diskursen hos desse som skriv på eit andrespråk er nesten utan unntak formelt sett i standard språkformer, men har likevel ein annan uttrykksmodus enn ein finn hos dei nordiske forfattarane som skriv på morsmåla. Det dobbelperspektivet som er grunnleggjande hos forfattarar som skriv på andrespråket, gjev dei høve til å formulere seg både om den gamle og den nye konteksten på det språket dei har lært i vaksen alder. Det er her omgrepet 'den translingvale fantasien' blir relevant, han kan seiast å uttrykke ein slags grenseepistemologi. Det er eit visst element av framandgjering i denne situasjonen, og det er også eit element av fornying fordi ein forfattar eller diktar blir tvunga ut av det vande, dette som formalistane såg som eit vilkår for estetisk erfaring. Forfattarane ser ut til å ha opplevd denne posisjonen meir som kreativt utfordrande enn som hemmande, og dei formar narrativar om nasjonen som er heterogene og inkluderer den kulturelle arven dei hadde med seg, og dei er del av ein internasjonal kontekst med sine fleirkulturelle diskursar. Frank (2008: 1) nemner at den vanlegaste protagonisten i dagens litteratur er migranten, og at i denne litteraturen finst «profound negotiations of the concepts of identity, belonging and home». Tekstane med nordisk setting og skildringar av nordiske liv er prega av hybriditet og diversitet; dei er transkulturelle og transnasjonale, innanfor konteksten av og med bidrag til europeisk litteratur og til verdslitteratur. Og denne fleirkulturelle litteraturen skaper ein viktig kontekst for andrespråksfaget slik deira representasjonar viser individ som kryssar mange slags grenser, språklege, kulturelle og nasjonale.

I diskusjonen av omgrepet «immigrant fiction» vektlegg Walkowitz (2006; 533–34, 528) ein «cosmopolitan, transnational, and hybrid vision» i denne litteraturen, og ho viser også til Haun Saussys skjelsetjande essay om komparativ litteratur og sluttar seg til hans syn at litteraturstudiar må ha ein global eller kosmopolitisk kontekst fordi bøker kryssar grenser og opptre i ulike litterære system. Eit interessant døme blir då for meg når Ha Jin, kinesisk migrant med bakgrunn som fotsoldat under kulturrevolusjonen, blir forfattar i Amerika og skriv på sitt andrespråk engelsk og viser til *Giants in the Earth*, eit verk som er skriva i Amerika på norsk og omsett til engelsk, i diskusjonen sin om eit individs heimland (Ha Jin 2008: 85). Det er scenen med immigrantkista brukt som provisorisk altar som bilete på at innvandrarane har funne heimlandet sitt på prærien Ha Jin nyttar, og andre forfattarar han viser til i dette resonnementet er til dømes Homer, Kundera, Naipaul og Sebald, altså rikeleg med både historiske, nasjonale og lingvistiske grensekryssingar. Nett slike litterære tekstar gjev studentane i norsk

som andrespråk den vidare konteksten. Og med Ha Jin som ‘autoritet’ viser eg tilbake til at ein i norsk som andrespråkfaget også med hell kan trekkje inn vår eigen migrasjon og med det språk- og kultur møteerfaringane derifrå.

Noter

1. Møte for nordiske sendelektorar, Uleåborg/Oulu, 07.11.2002.
2. Det var tidleg interesse for denne nye migrasjonslitteraturen innanfor miljøet for skandinaviske studiar i USA, naturleg nok ut frå deira eigen tradisjon med «immigrantlitteratur». *Pakkis* vart brukt i undervisning, språkleg ikkje for avansert og tematisk lett å relatere til. I 2014 kom boka ut i engelsk omsetjing i USA og med originaltittelen beholden.
3. Jamal Mahjoub er britisk-sudanesisk, han voks opp i Sudan og har budd i Storbritannia, Danmark og no i Spania. Han skriv på engelsk og bøkene hans blir omtala som ‘postcolonial’ og kosmopolitisk litteratur, men med danske og nordiske innslag.
4. Uttrykket blir brukt hos m.a. de Courtivron som viser til at det stammar frå Patrick Chamoiseaus roman *Chemin d’Ecole*, på engelsk *School Days*, som handlar om hans barndom på Martinique, i skjæringspunktet mellom det franske kolonigrepet og det kreolske.
5. Den fulle danske tittelen er *Fra lufthavn til lufthavn og andre indvandrerfortællinger*. Den engelske er *The Trail We Leave* og genrenemninga er kort og godt ‘short fiction’. Ein kan undre seg over bruken av ‘indvandrerfortællinger’ i undertittelen så seint som 2001 ettersom Palma har uttalt seg kritisk om han, men det kan vera gjort for å skape merksemd og sal. Han har også fortalt at når han presenterte boka si i Midtvesten der det er stor skandinavisk innvandring, vart han møtt med begeistring over ‘dansk immigrantlitteratur; når han var på austkysten vart han møtt med undring over at han skreiv på dansk som få menneske i verda forstår og ikkje på spansk der han kunne nådd millionar.

Litteratur

- Behros, Fateme 1997. *Som ödet vill*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Behros, Fateme 2001. *Fångarnas kör*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bhabha, Homi K. [1994] 2004. *The Location of Culture*. London: Routledge.
- de Courtivron, Isabelle 2003. *Lives in Translation. Bilingual Writers on Identity and Creativity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Frank, Søren 2008. *Migration and Literature. Günter Grass, Milan Kundera, Salman Rushdie, and Jan Kjærstad*. London and New York: Palgrave Macmillan.
- Gröndahl, Satu (red.) 2002. *Litteraturens gränsland. Invandrar- och mino-*

- ritetslitteratur i nordiskt perspektiv*. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala Universitet.
- Gröndahl, Satu 2009. Multicultural or Multilingual Literature: A Swedish Dilemma? I *Literature for Europe?*, Theo D’haen & Iannis Goerlandt (eds.), Amsterdam: Rodopi.
- Hoffman, Eva 1989. *Lost in Translation. A Life in a New Language*. New York: Penguin Books.
- Hoffman, Eva 1997. The New Nomads. I *Letters of Transit. Reflections on Exile, Identity, Language and Loss*, A. Aciman (ed.), New York: New York Public Library.
- Hussain, Kahlid 1986. *Pakkis*. Oslo: Tiden.
- Hussain, Khalid 2014. *Pakkis*. Chicago: Nordic Studies Press.
- Jin, Ha 2008. *The Writer as Migrant*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Kallifatides, Theodor 1970. *Utlänningar*. Stockholm: Bonnier.
- Kallifatides, Theodor 1995. *Det sista ljuset*. Stockholm: Bonnier.
- Kallifatides, Theodor 2001. *Ett nytt land utanför mitt fönster*. Stockholm: Bonnier.
- Karim, Nasin 1996. *IZZAT. For ærens skyld*. Oslo: Cappelen.
- Khemiri, Jonas Hassen 2003. *Ett öga rött*. Stockholm: Norstedts.
- Khemiri, Jonas Hassen 2006. *Montecore – en unik tiger*. Stockholm: Norstedts.
- Khemiri, Jonas Hassen 2011. *Montecore – the Silence of the Tiger*. New York: Alfred A. Knopf.
- Kellman, Steven G. 2000. *The Translingual Imagination*. Lincoln and London: University of Nebraska Press.
- Kongslien, Ingeborg 2007. New Voices, New Themes, New Perspectives. Contemporary Scandinavian Multicultural Literature. *Scandinavian Studies* (USA), årg.79, nr. 2, 197–226.
- Kongslien, Ingeborg 2009. Translingval fantasi – nordiske forfattare som skriv på andrespråket. *NORDAND. Nordisk tidsskrift for andrespråksforskning*, 2009, årg. 4, nr. 1, 31–52.
- Kongslien, Ingeborg 2013. The Scandinavian ‘Migrant Novel’ – A New National Narrative and a Cosmopolitical Tale. I *Le roman migrant au Québec et en Scandinavie/The Migrant Novel in Quebec and Scandinavia*, Svante Lindberg (ed.), Frankfurt : Peter Lang.
- Konupek, Michael 1993. *I sin tid*. Oslo: Aschehoug.
- Mossaed, Jila 1997. *Månen och den eviga kon*. Stockholm: Ordfront.

- Moslund, Sten Pultz 2010. *Migration Literature and Hybridity. The Different Speeds of Transcultural Change*. London and New York: Palgrave Macmillan.
- Muller, Gilbert H. 1999. *New Strangers in Paradise. The Immigrant Experiences and Contemporary American Fiction*. Lexington: The University Press of Kentucky.
- Nilsson, Magnus 2010. *Den föreställda mångkulturen. Klass och etnicitet i svensk samtidsprosa*. Hedemora: Gidlunds förlag.
- Palma, Rubén 2001. *Fra lufthavn til lufthavn – og andre indvandrerfortællinger*. Højbjerg: Hovedland.
- Palma, Rubén 2004. *The Trail We Leave*. Boston: Curbstone Press.
- Pavlenko, Aneta 2001. «In the world of tradition, I was unimagined». Negotiation of Identities in Cross-cultural Autobiographies. *International Journal of Bilingualism*, årg. 5, nr. 3, 317–344.
- Firmat, Gustavo Pérez 1994. *Life on the Hyphan: The Cuban-American Way*. Austin: University of Texas Press.
- Seyhan, Azade. 2001 *Writing Outside the Nation*. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Said, Edward W. ([1984] 2000). Reflections on Exile. I Edward W. Said: *Reflections on Exile and Other Essays*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- Sommer, Roy 2001. *Fictions of Migration. Ein Beitrag zur Theorie und Gattungstypologie des zeitgenössischen interkulturellen Romans in Grossbritannien*. Trier: Wissenschaftlicher verlag.
- Walcowitz, Rebecca (ed.) 2006. *Immigrant Fictions. Contemporary Literature in an Age of Globalization*. A special edition of *Contemporary Literature*, årg. 47, nr. 4, Winter 2006.
- Wendelius, Lars 2002. *Den dubbla identiteten. Immigrant och minoritetslitteratur på svenska 1970–2000*. Uppsala: Centrum för multietnisk forskning, Uppsala Universitet.

Summary

This article takes as its point of departure a literature course on fiction dealing with migration, cultural encounters and language shifts, with theoretical and methodological perspectives added. This literature conveys experiences from multicultural settings and is thus pertinent contexts for the teaching

of second language acquisition. As a start, both anchoring it in the history of our own emigration and in the contemporary international context is underlined, and is as well reflected in the selection of texts. A presentation of migration and multicultural literature in the Scandinavian countries is followed by a discussion of central terms in working with this new literary tradition, i.e. migration and translingual literature. With this as backdrop, analyses of texts by two Swedish, one Norwegian and one Danish writer is presented under three themes, identity and double perspectives, language and narrative, exile and freedom. All four are translingual writers. A new generation of writers with multicultural background and a Scandinavian language as the first language, is briefly presented. In summing up, it is pointed to the global context and the cosmopolitan aspect of this literature that can be characterized as rewriting Nordic lives and to how such translingual and transcultural literature is an important context for second language teaching.

Keywords: multicultural literature, migration literature, translingual literature, cultural encounters, double perspectives, narrative and identity